

УДК 657

О. М. ВОРОНОВА

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОБ'ЄКТИ ПАТЕНТНОГО ПРАВА: ОБЛІК СТВОРЕННЯ ТА ПРИДБАННЯ

Стаття присвячена обліку операцій зі створення та придбання об'єктів патентного права та особливостям їх визнання, або у якості нематеріальних активів, або витрат на дослідження і розробки. А також розкриває можливості відновлення на балансі у якості нематеріальних активів раніше списаних витрат на створення об'єктів патентного права.

Ключові слова: облік нематеріальних активів, облік створення та придбання об'єктів патентного права, облік витрат на створення об'єктів промислової власності.

Належна організація обліку операцій зі створення та придбання об'єктів патентного права в умовах зростання інноваційної спрямованості економічного розвитку держави набуває на сучасному етапі особливого значення.

Недостатність у сучасній науковій літературі розробки теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку таких операцій і лише розгляд проблем обліку нематеріальних активів, спонукало автора статті на обґрунтування їх норм.

Об'єкти та методи дослідження

Об'єктом дослідження є патентне право України, в процесі реалізації господарської діяльності. В статті використовуються такі методи дослідження як: метод дедукції та індукції, а також метод аналізу та синтезу.

Постановка завдання

Автором обґрунтовується теоретико-методологічне положення з бухгалтерського обліку раніше списаних витрат на дослідження і розробки тих об'єктів патентного права, які на момент їх оцінки в обліку не відповідали критеріям визнання активу та їх відновлення на балансі підприємства у якості нематеріальних активів.

Результати та їх обговорення

До об'єктів патентного права, згідно законодавства України відносяться права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок, що охороняються державними патентами [1–4].

Іноді до таких об'єктів відносять усі інші об'єкти права промислової власності, що охороняються державним свідоцтвом (компонування інтегральних мікросхем, комерційні позначення (торгівельні знаки) або мають лише комерційну охорону (раціоналізаторські пропозиції, комерційні таємниці, захист від недобросовісної конкуренції тощо) [3–6].

В даній статті будуть розглянуті лише особливості обліку придбання та створення об'єктів права промислової власності, що охороняються державним патентом.

Право власності за патентом згідно вищезазначених норм законодавства передбачає:

- право на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі прав згідно патенту або свідоцтва;
- право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі прав згідно патенту або свідоцтва;

- право перешкоджати неправомірному використанню цього об'єкта інтелектуальної власності іншими особами;
- право забороняти іншим особам будь неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності;
- можливість розпоряджатися правами на об'єкт інтелектуальної власності на свій розсуд (тобто передавати права за договором, видавати ліцензії, вносити до статутного фонду, використовувати їх як заставу по кредиту і т.п.).

Так відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1], винахід - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь якій технології. Винаходом може бути: продукт (пристрій (його складові частини, або конструкція), речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини, тварини тощо); процес (спосіб); нове застосування раніше відомого продукту чи процесу. Винахід має відповідати умовам патентоспроможності, а саме: мати винахідницький рівень; бути новим; придатним для промислового застосування. Винахідницький рівень притаманний винаходу тоді, коли для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно з сьогоденного рівня техніки.

Корисна ж модель – це теж результат інтелектуальної діяльності людини в будь якій технології. Правова охорона корисних моделей і винаходів врегульована одним і тим же законом. Корисною моделлю може бути також продукт, або процес, або нове застосування раніше відомого продукту чи процесу (способу). Корисна модель також відповідає умовам патентоспроможності, якщо вона: є новою (тобто не є частиною існуючого рівня техніки) та є промислово придатною.

Відмінність корисної моделі від винаходу полягає в наступному. У корисної моделі немає винахідницького рівня. Це означає, що корисною моделлю може бути визнано будь-який новий об'єкт (новий пристрій, новий спосіб або нове застосування раніше відомого пристрою або способу). При цьому в цілому таке нове технічне рішення об'єкта може бути цілком очевидним для фахівця в цій галузі знань. Головне, щоб це нове рішення раніше не було ніде не описано і не застосовано практично.

На корисну модель видається деклараційний патент. Фактично, наявність виняткових прав на винахід підтверджує держава шляхом проведення кваліфікаційної експертизи заявки на отримання патенту на винахід і прийняттям рішення про видачу такого патенту. А при подачі заявки на отримання патенту на корисну модель – сам заявник стверджує (декларує) її відповідність умовам патентоспроможності.

При розгляді заявки на отримання патенту на корисну модель не проводиться кваліфікаційна експертиза, рішення про видачу патенту приймається на підставі результатів формальної експертизи. Для отримання патенту на корисну модель експертиза на відповідність вимогам новизни та промислової придатності не проводиться.

До того ж в патенті на винахід (на відміну від патенту на корисну модель) може бути присутнім як спосіб, так і пристрій для його здійснення.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [2], промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Промисловий зразок визначає зовнішній вигляд виробу. Іншими словами, патентом на промисловий зразок може охоронятися, за деякими винятками, будь-яке промисловий виріб, що має індивідуальне дизайнерське

рішення. Патент на промисловий зразок захищає наступні характеристики об'єкту: форму, малюнок, забарвлення (розмальовку), їх поєднання. Ці характеристики (критерії) призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб і визначають зовнішній вигляд промислового виробу. Умовами патентоспроможності промислового зразка є новизна і промислова придатність.

Згідно чинного законодавства України, термін правової охорони на винахід за патентом становить 20 років (за деклараційним патентом – 5 років), на корисну модель за деклараційним патентом – 10 років, на промисловий зразок за патентом – 15 років.

Право на одержання патенту має творець (винахідник) або творці (винахідники), які спільно створили винахід, корисну модель або промисловий зразок. Але якщо зазначені об'єкти патентного права створено працівником в результаті виконання службових обов'язків, то й право на одержання патенту на такий службовий винахід (корисну модель) та промисловий зразок має роботодавець працівника. Хоча право на отримання патенту роботодавцем обмежена за часом і обумовлено певними вимогами законодавства [1, 3]. Саме творцю (винахіднику) належить право авторства, яке є невід'ємним особистим немайновим правом і охороняється безстроково.

Майнове право творця може бути ним передано за договором передачі виключних прав іншій особі за винагороду після отримання ним патенту на зазначені об'єкти у порядку їх переоформлення на нового власника. Також власники майнових прав можуть надавати об'єкти патентного права в користування за ліцензійним договором за певну плату (паушальний (разовий) платіж, роялті (регулярні платежі на протязі дії ліцензії) або комбіновані платежі).

Процедури оформлення, передачі прав та надання дозволу на використання прав на вищезазначені об'єкти промислової власності, як правило здійснюються патентним повіреним. До них відносяться:

- проведення патентно-інформаційного пошуку на локальну новизну;
- оформлення заявочної документації на отримання патенту;
- внесення змін до матеріалів заявки;
- державний збір за подачу заявки;
- проведення попередньої експертизи матеріалів заявки;
- проведення формальної експертизи по суті заявки;
- проведення кваліфікаційної експертизи заявки на винахід;
- державне мито на видачу патенту;
- держаний збір про публікацію відомостей о патенті в офіційному бюлетені «Промислова власність»;
- отримання патенту;
- розробка Ліцензійного договору з надання дозволу на використання;
- розробка Договору передачі виключних прав;
- оформлення документів для подачі та подача в Патентне відомство ліцензійного договору (договору про передачу прав);
- отримання в Патентному відомстві документів про зміну прав;
- державний збір за публікацію відомостей про передачу прав;

- державний збір за публікацію відомостей про видачу ліцензій;
- державний збір за внесення змін до Державного реєстру патентів;
- щорічний державний збір за підтримання патенту;
- консультацій з питань охорони прав інтелектуальної власності.

Всі витрати на придбання та створення об'єктів патентного права у разі їх використання підприємством в якості активів, врегульовані нормами ПСБО 8 «Нематеріальні активи» [7] і ПСБО 27 «Необоротні активи утримувані для продажу та припинена діяльність» [8]. Дані витрати як капітальні інвестиції в нематеріальні активи обліковуються на субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». А після їх завершення та введення об'єкту права у господарський оборот, такі права оцінюються за первісною вартістю, що складається з прямих витрат їх створення та відображаються як нематеріальні активи на субрахунку 124 «Права на об'єкти промислової власності» для внутрішнього використання або 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримуванні для продажу» для реалізації на сторону.

У разі якщо створення об'єктів патентного права, витрати яких не визнаються активами і не отримують відображення в обліку як об'єкти права інтелектуальної власності на які видані патенти, то понесені витрати на їх створення відносяться на рахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки» без можливості визнання таких витрат у майбутньому нематеріальним активом. Така вимога закріплена нормами п. 8 ПСБО 8 «Нематеріальні активи» та витікає з норм п. 7 даного ПСБО, який визначає умови відображення в балансі даних активів [7].

Таким чином інформація щодо понесених витрат на створення об'єктів патентного права, які за теперішніх умов не визнані нематеріальним активом, а також самої інформації щодо видів і кількості отриманих патентів за даними об'єктами права не знаходить відображення в бухгалтерському обліку.

Дана обставина негативно впливає на оцінку та визнання у майбутньому в обліку таких об'єктів патентного права як нематеріальних активів, так як ці об'єкти мають тривалий строк правової охорони і можуть бути через деякий проміжок часу ідентифіковані підприємством у якості активів. З метою достовірної оцінки та визнання в обліку даних об'єктів патентного права нами пропонується здійснення їх позабалансового обліку як списаних потенційних нематеріальних активів, що не визнані за теперішніх умов нематеріальними активами, але мають ймовірність бути ними визнаними у майбутньому. Таким чином, потенційні нематеріальні активи – це об'єкти права інтелектуальної власності, що за існуючих умов не визнані нематеріальними активами і щодо яких існує ймовірність визнання активами у майбутньому. Для обліку зазначених об'єктів нами пропонується використовувати рахунок 07 «Списані активи», зміст і назву якого пропонується змінити на «Списані активи та потенційні нематеріальні активи» та відкрити субрахунок 073 «Списані потенційні нематеріальні активи». На даному субрахунку пропонується здійснювати облік прав інтелектуальної власності за вартістю прямих фактично понесених витрат на їх створення та щорічне підтримання патентоспроможності у розрізі видів та кількостей даних об'єктів протягом строку їх правової охорони для спостереження за можливістю їх ідентифікації у якості нематеріальних активів у майбутньому. Потенційні нематеріальні активи остаточно списуються з субрахунку 073 «Списані потенційні нематеріальні активи» після вирішення питання щодо умов відображення в балансі даних об'єктів як відновлених. Одночасно з зменшенням сум списаних

потенційних нематеріальних активів пропонується здійснювати запис за дебетом рахунків 12 «Нематеріальні активи» або 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу» і кредитом рахунку 42 «Додатковий капітал», з подальшим їх віднесенням (у сумі амортизації або повністю (для нематеріальних активів, що не амортизуються)) на субрахунок 74 «Інші доходи». Для цього нами пропонується введення нових субрахунків до вказаних рахунків, відповідно: 426 «Відновлені раніше списані потенційні нематеріальні активи» та 743 «Дохід від відновлення раніше списаних потенційних нематеріальних активів». Оцінка та визнання в обліку відновлених раніше списаних потенційних нематеріальних активів має здійснюватися за вартістю раніше списаних прямих витрат на їх створення та підтримання патентоспроможності, скоригованою на суми амортизації та переоцінки, які було б визнано за період їх позабалансового утримання, сума коригування має включатися до інших витрат (доходів) звітного періоду в кореспонденції з рахунком обліку таких активів.

Висновки

Об'єктом позабалансового обліку об'єктів патентного права можуть бути витрати підприємства на їх створення, які у момент їх оцінки не визнаються активом, а списуються на витрати пов'язані з дослідженнями і розробками та утримуються на час дії їх державної правової охорони, а тому можуть бути визнані як потенційні нематеріальні активи у разі їх використання підприємством та відновлені на балансі у якості активів.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р., № 3687–12 / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 7, ст. 32.
2. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р., № 3688 – 12 / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 7, ст. 34.
3. Закон України, Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40 – 44, ст. 356.
4. Закон України, Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436–IV / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40 – 44, ст. 356.
5. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 05.11.1997 р., № 621/97–ВР / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, N 8, ст. 28.
6. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р., № 3689–12 / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 7, ст. 3615 .
7. Міністерство фінансів України, наказ від 19.10.1999р., № 242. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи».
8. Міністерство фінансів України, наказ від 07.11.2003р., № 617. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Стаття надійшла до редакції 24.05.2012

Объекты патентного права: учёт создания и приобретение

Воронова М.А.

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

В статье проанализирован учёт операций по созданию и приобретению объектов патентного права на территории Украины.

Ключевые слова: учет нематериальных активов, учет создания и приобретения объектов патентного права, учет затрат на создание объектов промышленной собственности.

Objects of patent law: accounting of purchasing and creation

Voronova M.

Kyiv national economic university named after Vadym Hetman

The article researches the accounting of operations on purchasing and creation the objects of patent law in Ukraine.

Keywords: accounting of intangible assets, accounting of creation and purchasing the objects of patent law, accounting of expenditures on creation of industrial ownership objects